

ABORDĂRI MODERNE PRIVIND RISCUL DE CREDIT

Conf. Univ. dr. Iuga Iulia – Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Rezumat:

The Basel Committee proposes to permit banks a choice between two broad methodologies for calculating their capital requirements for credit risk. One alternative will be to measure credit risk in a standardized manner, supported by external credit assessments. The alternative methodology, which is subject to the explicit approval of the bank's supervisor, would allow banks to use their internal rating systems for credit risk.

Analiza creditului reprezintă procesul de evaluare a riscului de creditare. Riscul de creditare trebuie apreciat în funcție de ceea ce banca se așteaptă să realizeze de pe urma creditării. Procesul de creditare este potențial purtător de câștiguri; acestea se pot grupa în două categorii: câștigurile directe și cele indirecte¹. Câștigurile directe sunt imediate și cuantificabile adeseori. Cele mai importante sunt dobânda și comisionul încasat de bancă. La acestea se poate adăuga soldul creditor minim al contului clientului, sold care reprezintă garanția creditului. Câștigurile indirecte sunt mult mai greu de cuantificat și mai incerte. Acordarea unui credit poate să atragă după sine inițierea sau menținerea unei relații, o creștere a depozitelor, precum și o creștere a cererii pentru alte servicii bancare. Ansamblul acestor câștiguri trebuie avut în vedere atunci când expunerea la risc este analizată și, eventual, acceptată. Analiza creditului este un proces care trebuie să se deruleze periodic: înainte de acordarea creditului în vederea fundamentării deciziei de creditare și apoi, în funcție de scadența creditului, la intervale de timp determinate, de regulă atunci când rapoartele financiare ale clientului sunt puse la dispoziție.

Procesul de analiză a creditului are două dimensiuni: o dimensiune cantitativă și o alta calitativă. Dimensiunea cantitativă a analizei creditului are la bază o serie de activități specifice de colectare, prelucrare și interpretare a tuturor informațiilor referitoare la client, la care banca are acces. Acestea sunt: analiza datelor financiare, prognoza evoluției viitoare a activităților clientului, evaluarea capacității de rambursare prin analiza și prognoza fluxurilor viitoare anticipate de venituri și cheltuieli, evaluarea capacității debitorului de a rezista la șocuri. Rezultatele acestor activități sunt relativ ușor cuantificabile și pot contribui la fundamentarea unei decizii obiective privind expunerea băncii la risc, care rezultă din angajarea creditului analizat. Analiza calitativă presupune adunarea și actualizarea tuturor informațiilor referitoare la responsabilitatea financiară a debitorului, determinarea scopului real al contractării împrumutului, identificarea riscurilor cu care se poate confrunta debitorul și estimarea seriozității și implicării debitorului în respectarea angajamentelor asumate față de bancă. Elementele determinante ale gestiunii riscului individual de creditare sunt: capacitatea de plată, caracterul debitorului – dorința sa de a face plata, capitalul – averea debitorului, garanția (reală sau personală), condițiile de mediu. Dintre acești cinci factori primul este cel mai important.

Se apreciază că principalele slăbiciuni în gestiunea riscului de creditare sunt unele de ordin intern: selecția defectuoasă a dosarelor și supravegherea internă improprie a evoluției calității debitorilor. Riscul de selecție improprie a dosarelor poate fi minimizat prin: rigoare în conținutul dosarelor, apreciere internă a calității clienților pe baze unitare, prin punctaj, dubla avizare a deciziei de creditare și stabilirea unei marje corespunzătoare a dobânzii percepute.

¹ L. ROXIN, *Gestiunea Riscurilor Bancare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, pag. 47.

Protecția împotriva riscului de creditare se materializează în trei direcții esențiale²:

1. prevenirea producerii riscului (acoperirea creditului și a dobânzii aferente prin eficiența agentului economic creditat);
2. limitarea riscului de credit prin constituirea de provizioane specifice de risc;
3. acoperirea creditului și a dobânzii aferente în caz de ineficiență în activitatea agentului economic, în cazul producerii riscului poartă denumirea de protecție prin garanție.

Contractul de credit bancar este în esență un act de comerț; specificul obligațiilor comerciale constă în exigența sporită cu care trebuie tratată onorarea acestor obligații.

O primă noțiune care a fost impusă de realitățile bancare ale României contemporane este cea de „credit neperformant”.

Se înțelege ca fiind neperformant un credit constând în sume de bani acordate de bancă cu titlu de împrumut care nu au fost rambursate și a căror rambursare pe viitor este îndoielnică.

Un credit performant este cel care este asigurat ca recuperabil încă din momentul acordării sale adică să existe garanții asigurătorii, o stare financiar economică stabilă și prosperă a debitorului, un indice de solvabilitate și lichiditate bun în viitor și o bonitate corespunzătoare și reală.

Dintre toți acești parametri care sunt fluctuanți în timp, variabili, elementul referitor la existența garanțiilor materiale apare ca fiind cel mai sigur și la adăpost de interferențe socio – economice negative.

În prezent, am constatat că toate băncile comerciale românești:

- s-au implicat activ în susținerea întreprinderilor mici și mijlocii private, sector considerat ca fiind cel mai dinamic din economie, prin credite pentru activități curente, investiții, pentru cumpărarea de acțiuni, pentru angajarea șomerilor și pentru demararea unor afaceri;
- au promovat politici mai flexibile în ceea ce privește nivelul comisioanelor și dobânzilor practicate pentru produsele și serviciile bancare existente, precum și prin lansarea unor produse și servicii noi, care să răspundă în mai mare măsură cerințelor clienților băncii;
- au dovedit eficiență în gestionarea resurselor disponibile, respectiv, resursele financiare, umane și materiale;
- au aplicat o politică prudentială în administrarea riscului de creditare;
- au demarat acțiuni importante vizând îmbunătățirea portofoliului de credite;
- au urmărit creșterea gradului de exigență în procesul de acordare a creditelor și, în acest fel, a prudenței bancare, prin restricționarea până la anulare a accesului la credite a unităților cu situație economico-financiară necorespunzătoare, generatoare de pierderi;
- au constituit provizioane asigurătorii împotriva declanșării riscului;
- duc o politică prudentială în ceea ce privește creditele pe termen lung, având în vedere perioada lungă pe care se întind;
- consideră că gestionarea prudentă a riscului de credit este o componentă esențială a managementului băncii.

Și totuși, în realitate au existat unele bănci în România care au avut probleme cu privire la gestionarea riscului de credit.

Principalele cauze care au favorizat și au condus la dezechilibre în situațiile financiare ale unor bănci și apoi la intrarea lor în incapacitate de plată, pot fi grupate în trei categorii:

1. greșeli de politică și strategie;
2. nesocotirea cerințelor de prudență bancară;
3. nerespectarea cerințelor de analiză și chiar a normelor proprii cu privire la:
 - documentațiile pe baza cărora s-au acordat credite și cunoașterea clienților;
 - aprobarea creditelor;

² I. GALICEANU, N. STANCIU, M. CRISTEA, *Gestiune bancară*, Editura Didactica Nova, Craiova, 1997, pag. 375.

- urmărirea respectării de către cei cărora li s-au acordat credite, a condițiilor puse la aprobarea acestora;
- urmărirea rambursării creditelor și a încasării veniturilor din dobânzi.

1. Greșelile în politicile și strategiile practicate de bancă pot fi prezentate împreună cu cazurile de nesocotire a cerințelor de prudență bancară, având în vedere că ele se întrepătrund și se regăsesc în aceleași consecințe asupra băncii.

a) expunerea băncii și gradul de risc au fost determinate de politica și strategia în plasarea fondurilor proprii și a celor atrase de la persoanele fizice și juridice, precum și de modul cum au fost armonizate diferitele categorii de plasamente în funcție de riscul pe care acestea îl prezintă pentru bancă.

b) politicile și strategiile privind plasamentele trebuie să fie susținute cu resurse, atât în ceea ce privește volumul dar, în special, în ceea ce privește maturitatea lor, adică termenele de constituire. În caz contrar, riscul dezechilibrului financiar este iminent.

c) unele bănci au dus, în unele perioade, o politică agresivă de dobânzi, având în vedere nivelul dobânzilor pasive și al celor active practicate în relațiile cu clienții săi.

2. Nesocotirea cerințelor de prudență bancară, precum și greșelile de politică și strategie cu privire la plasamente, resurse și dobânzi, au fost amplificate de nerespectarea normelor de lucru de cei care au analizat, avizat și aprobat solicitările de credite, ceea ce a condus la intrarea în încetare de plăți a unor bănci.

3. Nerespectarea cerințelor de analiză și chiar a normelor proprii se referă la:

- acceptarea de documentații incomplete și neconforme cu normele de lucru și luarea lor în considerare la propunerea și aprobarea creditelor, deși normele obligă personalul băncii ca în asemenea cazuri să nu le primească;
- propunerea de acordare de credite și aprobarea lor, fără ca, clienții să fi prezentat documentele din care să rezulte situația financiară, indicatorii de performanță și toate celelalte informații prevăzute de norme;
- analiza superficială a solicitărilor de credite și neaprofundarea la acordarea creditelor a activității de exploatare, a viabilității firmei și a afacerilor acesteia, bonitatea și capacitatea de plată;
- verificarea, la primirea documentației, dacă aceasta este completă;
- analiza capacității agentului economic de a rambursa credite la scadență și a plății dobânzilor datorate;
- verificarea pe teren a existenței patrimoniului, reflectat în situațiile contabile, modul în care societatea își desfășoară activitatea și lămurirea tuturor elementelor care au fost invocate pentru fundamentarea creditului solicitat;
- stabilirea bunurilor care pot fi luate în garanție și verificarea existenței faptice a acesteia;
- întocmirea pe baza tuturor verificărilor efectuate a referatului de credite la care obligă normele de creditare;
- precizarea cât mai completă a obiectului creditului;
- acordarea de credite cu garanții care nu acoperă creditul și dobânzile, fără garanții sau cu garanții care nu îndeplinesc cerințele normelor de creditare, respectiv:
 - ❑ să poată fi transformate rapid în lichidități;
 - ❑ să nu facă obiectul altor garanții;
 - ❑ bunurile ce s-au acceptat în garanție să facă obiectul contractelor de garanție care să fie autentificate și înregistrate la judecătorie;
 - ❑ existența polițelor de asigurare;
- neefectuarea controalelor prevăzute de normele de creditare privind:

- utilizarea creditului în conformitate cu destinația pentru care s-a aprobat;
 - respectarea clauzelor din contractul de credit;
 - asigurarea capacității de rambursare în concordanță cu evoluția situației economico – financiare;
- după aprobarea creditului nu s-a mai urmărit activitatea clienților, acest lucru fiind cu atât mai necesar de la acei clienți care nu au mai depus la bancă bilanțuri sau balanțe de verificare;
 - în unele cazuri în care creditele au fost aprobate cu obligația de a se urmări asigurarea cu garanții, această condiție nu a fost respectată, astfel că băncile au rămas fără posibilități de a-și recupera creditele de la rău – platnici;

Strâns legat de calitatea creditului bancar un factor important îl reprezintă personalul băncii. Astfel, cu cât acesta este mai pregătit și are mai multă experiență cu atât șansele apariției creditelor neperformante este mai mic.

În ultimii 10 ani, mai multe organizații bancare au investit mulți bani în modelarea riscului de creditare apărut din operațiuni importante. Asemenea modele au fost create în scopul de a ajuta băncile în ceea ce privește cuantificarea, uniformizarea și managementul riscului de creditare. Analiza creditului reprezintă procesul de evaluare a riscului de creditare. Riscul de creditare trebuie apreciat în funcție de ceea ce banca se așteaptă să realizeze de pe urma creditării. Experiența a demonstrat următorul fapt: cauza principală în falimentul băncilor este calitatea scăzută a creditelor și evaluarea greșită a riscului de credit. Dacă nu se descoperă în timp util deteriorarea calității creditului, problema poate fi agravată și prelungită.

Comitetul de la Basel, din cadrul Băncii Reglementărilor Internaționale, cu sediul la Basel, Elveția a elaborat acordurile **Basel I** în anul 1988 și **Basel II** în anul 2004 care impun standarde pentru măsurarea riscului de către bănci și pentru alocarea de capital pentru acoperirea acestor riscuri.

Acordul Basel II cum este numit Cadrul revizuit de Convergență Internațională a Măsurării Capitalului și a Standardelor de Capital specifice instituțiilor bancare (International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards – a Revised Framework) a fost definitivat de către Comitetul de la Basel în anul 2003, semnat în 2004 și urmează să fie implementat de țările Uniunii Europene din decembrie 2006. *Ca viitor stat al Uniunii Europene de la 1 ianuarie 2007, România va trebui să aplice prevederile Acordului Basel II.*

Acordul Basel II, se compune din trei piloni care se sprijină mutual: Pilonul 1 reglementează cerințele minime de capital necesare pentru acoperirea unor riscuri specifice activității bancare: risc de credit, risc de piață și risc operațional;- Pilonul 2 este reprezentat de procesul de supraveghere prudențială, care impune autorităților de supraveghere naționale să se asigure că băncile dispun de proceduri interne sănătoase de evaluare a riscurilor proprii;- Pilonul 3 urmărește întărirea disciplinei de piață prin creșterea transparenței financiare a băncilor.

Acordul Basel II își propune să permită băncilor să aleagă între două mari metodologii de calcul a cerințelor pentru capital în cazul riscului de credit. Prima metodologie este: posibilitatea de măsurare a riscului de credit într-o manieră standard (abordarea standard) susținută de o evaluare externă a creditului. A doua metodologie constă în utilizarea sistemelor interne de evaluare a riscului de credit ale băncilor (abordare bazată pe modele interne). Cea de-a doua metodologie poate avea la rândul său două abordări: abordarea de bază și abordarea avansată.

I. Riscul de credit – Abordarea Standard :

- Este elementul de legătură cu Basel I pentru că păstrează metodologia de stabilire a cerințelor privind fondurile proprii prin utilizarea coeficienților de risc de credit și a instrumentelor de diminuare a riscului de credit
- Elemente de noutate ale Basel II: 1. Lărgirea gamei ponderilor de risc de credit de la un număr de 4 categorii la 8 (0%, 10%, 20%, 35%, 50%, 75%, 100% și 150%); 2. Diversificarea instrumentelor de diminuare a riscului de credit (recunoașterea ca

diminuatoare de risc de credit a garanțiilor oferite de administrații locale și regionale, entități din sectorul public sau alte entități cu *rating* ridicat, utilizarea instrumentelor derivate); 3. Utilizarea *rating*-urilor pentru evaluarea clienților stabilite de agenții de *rating* independente sau instituții independente de evaluare.

II. Abordarea bazată pe sisteme interne de evaluare a riscului de credit:

Supuse la câteva condiții minimale și la cerințe privind divulgarea informațiilor, băncile care au primit aprobare în a utiliza abordarea IRB (Internal Rating Based) se pot baza pe propriile estimări interne ale componentelor de risc. Componentele de risc includ: 1. probabilitatea neîndeplinirii obligației (probabilitatea nerambursării) – (probability of default: PD); 2. pierderi determinate de neîndeplinirea obligației (pierderea datorată nerambursării) – (loss given default: LGD); 3. expunerea la riscul de nerambursare (exposure at default: EAD) și scadența (maturity: M). Abordarea IRB se bazează pe măsurarea pierderilor neașteptate (unexpected losses: UL) și pierderilor așteptate (expected losses: EL).

Abordarea bazată pe sisteme interne de evaluare a riscului de credit cuprinde propriile evaluări ale băncii. Această metodologie poate avea la rândul său două abordări: abordarea de bază și abordarea avansată. În cazul *sistemelor interne de bază*, de evaluare a riscului de credit, banca trebuie să calculeze estimările proprii cu privire la probabilitatea nerambursării (PD), iar ceilalți doi indicatori (pierderea datorată nerambursării: LGD și expunerea la riscul de nerambursare: EAD) sunt stabiliți de Banca Centrală. În cazul *sistemelor interne avansate*, de evaluare a riscului de credit, toți cei trei indicatori (PD, LGD, EAD) sunt calculați și estimați de către fiecare bancă în parte.

BIBLIOGRAFIE:

- [1]. *Acordul Basel II: Basel (2004), International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards – a Revised Framework* (sau Acordul Basel II), Basel Committee on Banking Supervision
- [2]. Norma Băncii Naționale a României nr. 17/2003 privind organizarea și controlul intern al activității instituțiilor de credit și administrarea riscurilor semnificative, precum și organizarea și desfășurarea activității de audit intern a instituțiilor de credit, publicată în Monitorul Oficial al României nr. 47/2004.
- [3]. Consultative Document, Basel Committee on Banking Supervision, *Sound credit risk. Assessment and Valuation for Loans*.
- [7]. Georgescu F., (2005), *Basel II – o nouă etapă pentru modernizarea sistemului bancar românesc*.
- [8]. Georgescu F., (2005, 2006), *Stadiul pregătirii pentru aplicarea reglementărilor Basel II în sistemul bancar românesc*, prezentare la seminarul Managementul riscurilor în perspectiva Basel II, ediția a II-a și a III-a organizat de Finmedia
- [9]. Iuga I, Roșca T. (2005), *Monedă și credit*, Editura Risoprint, Cluj Napoca